

บทที่ 4

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการศึกษาคดีทั้ง 4 คดีที่นำขึ้นสู่การพิจารณาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศหรือศาลโลก ได้แก่ คดี North Sea Continental Shelf ค.ศ.1969 , คดี Tunisia - Libya ค.ศ.1982 , คดี Gulf of Maine Area ค.ศ.1984 และคดี Libya - Malta ค.ศ.1985 รวมถึงคดีของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศ Anglo - French ค.ศ. 1977 ระหว่างสหราชอาณาจักรและฝรั่งเศสเพื่อใช้ประกอบการศึกษาลักษณะกฎหมายเกี่ยวกับการแบ่งเขตทางทะเล คือ เขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะ เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาโดยสังเขปเท่านั้น เนื่องจากยังมีคดีทำนองนี้ในศาลโลกหรือในคณะอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศอีกหลายคดี ซึ่งคดีเหล่านั้นต่างก็ได้พัฒนาหลักกฎหมายระหว่างประเทศในเรื่องนี้ให้เป็นที่ชัดเจนขึ้นเรื่อย ๆ

จากการศึกษาจะพบว่าหลักกฎหมายในอนุสัญญาระหว่างประเทศที่เกี่ยวข้องคืออนุสัญญากรุงเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ.1958 ซึ่งนับเป็นตราสารหรือความตกลงระหว่างประเทศที่เป็นพหุภาคีฉบับแรกที่วางหลักเกณฑ์ในเรื่องนี้ โดยให้ใช้หลักระยะทางเท่ากัน (Equidistance Principle) ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 กรณี ได้แก่ กรณีที่รัฐชายฝั่งสองรัฐมีชายฝั่งทะเลอยู่ตรงข้ามกันก็ให้ใช้เส้นมัธยะ (median line) ในการกำหนดเขตไหล่ทวีป ส่วนกรณีที่รัฐชายฝั่งมีชายฝั่งประชิดกันก็ให้ใช้เส้นระยะทางเท่ากัน (equidistance line) ซึ่งหลักเกณฑ์ดังกล่าวอยู่ในข้อ 6 ของอนุสัญญากรุงเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ.1958 การที่จะใช้หลักระยะทางเท่ากันนั้น ในขั้นแรกรัฐคู่กรณีจะต้องมีการเจรจาเพื่อทำความตกลงกันเสียก่อน ถ้าตกลงกันได้ก็เท่ากับบรรลุผลที่เป็นธรรม กรณีที่ความตกลงล้มเหลว อนุสัญญากรุงเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ.1958 ก็ให้ใช้หลักระยะทางเท่ากันอย่างไรก็ดี โดยทั่วไปการแบ่งเขตทางทะเลย่อมมีสภาพการณ์พิเศษอยู่เสมอ เช่น ลักษณะทางภูมิศาสตร์ของชายฝั่งทะเลของรัฐมีความผิดปกติ โดยเว้าเข้ามาในแผ่นดิน (concave) หรือนูนออกข้างนอก (convex) อันเป็นลักษณะที่มีความเสียเปรียบทางภูมิศาสตร์ หรือกรณีที่รัฐชายฝั่งมีเกาะหรือหมู่เกาะ หรือรัฐคู่กรณีเป็นรัฐหมู่เกาะ ซึ่งอาจทำให้การลากเส้นระยะทางเท่ากันให้ผลบิดเบือนไปจากที่ควรจะเป็น วิธีระยะทางเท่ากันอาจให้ผลที่ไม่เป็นธรรม ดังนั้น อนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 จึงได้หาทางเยียวยาแก้ไขไว้ ซึ่งถือได้ว่าเป็นอีกพัฒนาการหนึ่งของอนุสัญญากรุงเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ.1958 โดยกำหนดให้ใช้หลักความเป็นธรรม (Equitable Principles) เข้ามาช่วยปรับหรือเยียวยาหลักระยะทางเท่ากัน เพื่อช่วยให้บรรลุผลที่เป็นธรรม (Equitable Solution) ปัญหาที่คืออย่างไรคือความหมายของคำว่า "สภาพการณ์พิเศษ"

(Special circumstances) หรือคำว่า "หลักความเป็นธรรม" (Equitable Principles) ในคำวินิจฉัยคดีต่าง ๆ ที่กล่าวแล้ว สรุปได้ว่าศาลได้พยายามหาหลักเกณฑ์ต่าง ๆ มาอธิบาย โดยเฉพาะคดีที่ได้ชื่อว่าวางหลักเกณฑ์สำคัญในเรื่องนี้ และเป็นพื้นฐานของการยกวางอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ. 1982 ด้วยก็คือ คดี North Sea Continental Shelf ค.ศ.1969 โดยศาลสรุปว่าเมื่อหาหลักการแบ่งเขตทางทะเลได้แล้ว จะต้องทดสอบผลที่เป็นธรรมโดยพิจารณาจากสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีทั้งหมด (Relevant Circumstances)

ในคดี North Sea Continental Shelf ค.ศ.1969 ศาลเห็นว่าในสภาพการณ์ทางภูมิศาสตร์บางประการ วิธีระยะทางเท่ากันอาจนำไปสู่ความไม่เป็นธรรม คือความผิดปกติเล็กน้อยของเส้นชายฝั่งถูกขยายอัตโนมัติโดยเส้นระยะทางเท่ากันในการกำหนดเขตไหล่ทวีปในกรณีเส้นชายฝั่งเว้าเข้าข้างในหรือโค้งออกข้างนอก ซึ่งยิ่งไกลจากเส้นชายฝั่งมากเท่าไร ผลลัพธ์ที่ไม่สมเหตุสมผลก็เกิดมากขึ้นเท่านั้น ทั้งนี้ ความเป็นธรรมไม่ได้หมายถึงความเท่าเทียมกันอย่างแท้จริง และศาลได้ปฏิเสธข้ออ้างในเรื่องจำนวนประชากร ผลประโยชน์ทางเศรษฐกิจ ฯลฯ ที่สำคัญก็คือ ศาลเห็นว่าการหาหลักความเป็นธรรม (Equitable Principles) นั้น ย่อมต้องพิจารณาจากปัจจัยต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง (Relevant Circumstances) ซึ่งปัจจัยเหล่านี้ก็มีผลเท่ากับย้อนกลับไปดูปัจจัยที่ก่อให้เกิดสภาพการณ์พิเศษนั่นเอง สำหรับวิธีการลากเส้นในกรณีหลังนี้ ศาลก็ใช้เริ่มจากเส้นระยะทางเท่ากัน แล้วใช้วิธีทางเรขาคณิตลากเส้นต่อไปหลังจากที่สามารถหาหลักเกณฑ์การลากเส้นได้แล้ว สุดท้าย ศาลก็จะนำความเป็นสัดส่วนระหว่างพื้นที่ไหล่ทวีปของรัฐกับความยาวของเส้นชายฝั่งของรัฐมาใช้ปรับเส้นชายฝั่งที่ผิดปกติให้มีสัดส่วนที่ถูกต้องมากขึ้น หลักเกณฑ์ที่จะใช้แบ่งเขตไหล่ทวีปและเขตเศรษฐกิจจำเพาะก็คือ

1. สนับสนุนให้รัฐที่พิพาททำความตกลงกันให้ได้
2. หากไม่บรรลุข้อตกลง ก็ให้ใช้หลักระยะทางเท่ากัน
3. ในกรณีที่มีสภาพการณ์พิเศษ จะใช้หลักระยะทางเท่ากันอย่างเดียวไม่ได้ เพราะจะให้ผลที่ไม่เป็นธรรม จึงต้องนำหลักความเป็นธรรมมาปรับใช้ด้วย เพื่อก่อให้เกิดผลที่เป็นธรรม
 - 3.1 สภาพการณ์พิเศษมีปัจจัยที่เกี่ยวข้องคือ ลักษณะของชายฝั่งและเกาะ
 - 3.2 หลักความเป็นธรรมก็นำปัจจัยที่เกี่ยวข้องมาพิจารณา ซึ่งศาลก็หันไปใช้ปัจจัยที่บ่งบอกสภาพการณ์พิเศษนั่นเอง ได้แก่ ลักษณะของชายฝั่งและเกาะ

4. จากนั้นจึงลากเส้นโดยวิธีทางเรขาคณิต แล้วจึงนำความเป็นสัดส่วน มาเป็นเครื่องทดสอบผลลัพธ์ที่เป็นธรรม

สิ่งที่น่าพิจารณาต่อไปก็คือ ศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศในคดี Anglo - French ค.ศ.1977 ให้ผลครึ่งหนึ่ง (half effect) ต่อเกาะในการลากเส้นกำหนดเขตเช่นเดียวกับคดี Tunisia - Libya ค.ศ.1982 โดยศาลคำนึงถึงสภาพการณ์ที่เกี่ยวข้องได้แก่ การมีอยู่และตำแหน่งของเกาะ Kerkennah ของตูนิเซีย และให้ผลครึ่งหนึ่ง (half effect) ต่อเกาะนี้ และใช้ความเป็นสัดส่วนระหว่างพื้นที่ไหล่ทวีปกับความยาวของเส้นชายฝั่งของแต่ละรัฐเป็นข้อทดสอบผลลัพธ์ที่เป็นธรรม สิ่งที่น่าสังเกตก็คือ ผลของเกาะนั้นอาจมีลักษณะที่ให้ผลเต็มที่ (full effect) ก็ได้ หรือให้ผลเพียงบางส่วน (partial effect) ก็ได้ แต่ผลบางส่วนนี้ จะเห็นได้ว่าศาลให้เต็มที่ไม่เกินครึ่งหนึ่ง (half effect) เท่านั้น หมายความว่าในบางกรณีก็อาจจะเป็น 2/3 หรือ 1/4 ก็ได้เช่นกัน ซึ่งอยู่ที่เหตุผลที่รัฐคู่กรณีจะนำมาอ้างให้ศาลเชื่อ ในคดี Gulf of Maine ค.ศ.1984 องค์คณะย่อยลากเส้นกำหนดเขตโดยให้ผลครึ่งหนึ่ง (half effect) ต่อเกาะ Seal ของแคนาดา และคำนึงถึงความยาวที่แตกต่างกันของเส้นชายฝั่งของสหรัฐอเมริกาและแคนาดา และในคดี Libya - Malta ค.ศ. 1985 ศาลก็ได้ยืนยันถึงลักษณะที่เป็นบรรทัดฐานของหลักความเป็นธรรมในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของกฎหมายระหว่างประเทศทั่วไปที่มีความสำคัญ ซึ่งเป็นการยืนยันถึงหลักความเป็นธรรมตามคดี North Sea Continental Shelf 1969 ศาลยังได้ใช้ความเป็นสัดส่วนในการประเมินอัตราส่วนระหว่างพื้นที่ไหล่ทวีปของรัฐชายฝั่งกับความยาวของชายฝั่งลิเบียและมอลต้าซึ่งมีความยาวที่แตกต่างกันมาก เพื่อพิสูจน์ความเป็นธรรมของผลลัพธ์เช่นเดียวกับคดีก่อนๆ และศาลไม่คำนึงถึงเกาะ Filfla ซึ่งไม่มีพลเมืองอยู่อาศัยของมอลต้าในการกำหนดเขต

ในคดี Gulf of Maine อีกเช่นกันที่เป็นครั้งแรกที่มีการกำหนดให้เส้นแบ่งเขตไหล่ทวีปเป็นเส้นเดียวกับเส้นแบ่งเขตเศรษฐกิจจำเพาะ หรือ single maritime boundary ซึ่งโดยหลักแล้ว เส้นแบ่งเขตทางทะเลทั้งสองนี้เป็นคนละเส้นเนื่องจากเป็นคนละระบอบ (regime) กัน แต่ก็อาจซ้อนหรือทับกันได้หากเขตไหล่ทวีปมีความกว้างไม่เกิน 200 ไมล์ทะเลเท่ากับเขตเศรษฐกิจจำเพาะ อย่างไรก็ตาม ในคดีนี้รัฐคู่กรณีต่างยินยอมให้เส้นแบ่งเขตทางทะเลทั้งสองเขตเป็นเส้นเดียวกันได้ ดังนั้น ศาลจึงวินิจฉัยไปตามที่รัฐคู่กรณียินยอมกันนั้น

จะเห็นได้ว่าจากคดีต่างๆ เหล่านี้ ศาลเริ่มใช้อัตราส่วนของความยาวชายฝั่ง (coastal front) ของแต่ละรัฐ และการให้ผลบางส่วน (partial effect) ต่อเกาะที่อยู่นอกชายฝั่งของแต่ละรัฐเพื่อกำหนดเขตไหล่ทวีปที่เป็นธรรม ในการดำเนินคดี ศาลคำนึงถึงปัจจัยเหล่านี้ แม้จะยังไม่

บรรทัดฐานที่ชัดเจนในส่วนนี้ แต่ก็ยังพอประเมินได้ว่ารัฐที่มีชายฝั่งยาวอาจได้บริเวณไหล่ทวีปมากกว่ารัฐที่มีชายฝั่งสั้น และศาลให้ผลบางส่วน (partial effect) ต่อเกาะที่อยู่ใกล้ชายฝั่งของรัฐและมีขนาดใหญ่มากกว่าเกาะที่อยู่ไกลชายฝั่งของรัฐและมีขนาดเล็ก เท่าที่ผ่านมา ศาลให้ผลครึ่งหนึ่ง (half effect) ต่อเกาะ และใช้ความเป็นสัดส่วนเป็นข้อทดสอบผลลัพธ์ที่เป็นธรรม

อนึ่ง ในท้ายสุดนี้ ปรากฏว่าแนวคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศนั้นจะใกล้เคียงกับคำวินิจฉัยของศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศมาก และเนื่องจากอนุสัญญาเจนีวาว่าด้วยไหล่ทวีป ค.ศ.1958 นั้นไม่ชัดเจน ต่อมาจึงมีอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 มาช่วยขยายให้ชัดเจน โดยวางหลักเกณฑ์ให้การกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐที่มีชายฝั่งประชิดหรือตรงข้ามกันให้ทำโดยความตกลง เพื่อให้บรรลุผลที่เป็นธรรม ซึ่งเป็นกรวางหลักไว้กว้างๆ เพื่อความยืดหยุ่นต่อรัฐคู่กรณี ไม่ได้กำหนดวิธีการในการกำหนดเขตไว้เป็นการเฉพาะ ซึ่งยังไม่ชัดเจนเท่าที่ควร เพราะอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 เป็นสนธิสัญญาพหุภาคี ซึ่งหากใช้ถ้อยคำที่เคร่งครัดเกินไป รัฐต่างๆ ก็อาจไม่ยอมรับและไม่เป็นภาคี จึงเท่ากับว่าอนุสัญญาสหประชาชาติว่าด้วยกฎหมายทะเล ค.ศ.1982 ไม่พัฒนาขึ้นมากนักในแง่ของการบอกวิธีกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐที่มีชายฝั่งประชิดหรือตรงข้ามกัน แต่สิ่งที่ได้คือศาลได้อธิบายถึงองค์ประกอบหรือปัจจัยต่าง ๆ ของหลักความเป็นธรรมที่จะนำมาใช้เพื่อบรรลุผลที่เป็นธรรม อย่างไรก็ดี แนวคำพิพากษาหรือคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศและศาลอนุญาโตตุลาการระหว่างประเทศช่วยให้เกิดความชัดเจนขึ้น แม้ว่าโดยหลักการแล้ว คำพิพากษาของศาลจำกัดอยู่เพียงคดีนั้นๆ เท่านั้น แต่แนวทางดังกล่าวช่วยให้รัฐต่างๆ ที่จะเจรจากำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างกันสามารถนำไปปรับใช้ได้ และปัจจัยที่จะใช้นั้นก็ยังไม่เป็นที่ยุติ หลักเกณฑ์ต่างๆ เหล่านี้มีประโยชน์ แม้ไม่ใช่เป็นตัวบทกฎหมาย แต่เป็นหลักนิติศาสตร์ที่ศาลได้ให้เหตุผลไว้ ซึ่งศาลกฎหมายทะเลที่ตั้งใหม่ แม้จะไม่ผูกมัดว่าจะต้องเดินตามคำตัดสินของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศ แต่ก็ยังเป็นแนวทางที่เป็นประโยชน์ในเรื่องนี้

ในอนาคต มีแนวโน้มที่การกำหนดเขตไหล่ทวีประหว่างรัฐที่มีชายฝั่งประชิดหรือตรงข้ามกันจะใช้หลักความเป็นธรรมซึ่งกำลังมีบทบาทที่เพิ่มมากขึ้นในการกำหนดเขตมากกว่าการใช้หลักระยะทางเท่ากัน ในการเจรจาระหว่างประเทศเพื่อทำความเข้าใจกัน วิถีระยะทางเท่ากันอาจใช้เป็นเพียงแค่จุดเริ่มต้น แต่จะถูกปรับหรือเปลี่ยนแปลงแก้ไขโดยใช้หลักความเป็นธรรม โดยคำนึงถึงปัจจัยและสถานการณ์ที่เกี่ยวข้องกับกรณีศาลในคดีต่างๆ ได้ให้ไว้มาคำนึงถึง เพื่อวัตถุประสงค์คือให้บรรลุถึงผลลัพธ์ที่เป็นธรรม อย่างไรก็ตาม การใช้หลักความเป็นธรรมจะต้องพิจารณาเป็นกรณีๆ ไป เนื่องจากลักษณะทางภูมิศาสตร์ในบริเวณที่จะมีการกำหนดเขตจะแตกต่างกันไป และ

หากมีคดีขึ้นสู่การพิจารณาของศาลกฎหมายทะเล (Tribunal for the Law of the Sea) ก็จะต้องติดตามศึกษาด้วยว่าจะยึดแนวคำพิพากษาของศาลยุติธรรมระหว่างประเทศมากน้อยเพียงใด